

(bekötött folyóiratok, mikrofilm, mikrofilmlap) mit kezdeni, kényelmetlennek találják a polcokon való keresgélést, egyszerűbb egy könyvtárközi kölcsönzési űrlapot kitölteni a számítógép képernyőjén. A nyomtatott folyóiratok vagy mikroformátumok miatt át kellene menni a könyvtárba, ami szintén kényelmetlenséget jelent. A mikroformátumok kezelését pedig meg is kell tanulni. Sőt sokan nem is tudnak ezek létezéséről, és megijednek, amikor szembesülnek azzal, hogy a kívánt dokumentum ebben a formátumban megvan a könyvtárban. Vagyis a hallgatók egy része nem tudja (nem akarja!) kihasználni a hagyományos könyvtár lehetőségeit. De az elektronikus formátumú anyagokat sem mindig könnyű megtalálni, hiszen egy-egy könyvtár sokféle adatbázissal rendelkezik, s mindegyikben másképp kell keresni. Az FGCU 300 adatbázisban kínál 20 000 e-folyóiratot. A felhasználók gyakran eltévednek az adatbázisokban.

Mit lehet tenni? 2000-ben és 2004-ben a válasz az volt, hogy az olvasóknak több bibliográfiai tréninget kell tartani. Meg kell tanítani nekik az alapvető információkeresési ismereteket és a könyvtárhasználatot. Minél gyakrabban kell tréningeket tartani vagy workshopokon oktatni a kutatási módszereket. Természetesen be kell iktatni a könyvtárközi kölcsönzést is az órákba. Ugyanígy fontosak az online felhasználóképzések és a könyvtár honlapján is sok segédanyagot kell elhelyezni. A könyvtári katalógusokat is javítani kell, hogy a leőhely-információk egyértelműek és világosan érthetőek legyenek. De van még egy lehetőség is: a könyvtárban meglévő dokumentumok esetében is fel kell kínálni a könyvtárközi kölcsönzéshez ha-

sonló szolgáltatást. A könyvtár állományában meglévő dokumentumok esetében is lehetővé kell tenni az űrlapon való cikkrendelést és a könyvtár általi elektronikus dokumentumszolgáltatást vagy könyvek esetében a kikészítést, illetve az irodákba szállítást.

A szakirodalom-kutatás azt igazolja, hogy sok USA-beli felsőoktatási könyvtár nyújtja már a könyvtárközi kölcsönzéshez hasonló dokumentumküldő szolgáltatást saját állományából is.

A szolgáltatás ilyen irányú kiterjesztése természetesen kérdéseket vet fel, mivel a könyvtár falai közül egyre több szolgáltatás tevődik át a virtuális világba, az olvasó nem jön be a könyvtárba, mindent megkap az íróasztalára.

Összefoglalásképp elmondható, hogy többféle intézkedés tehető a törölt könyvtárközi kérések csökkentésére: az információkeresés magasabb szintű oktatása, jobb együttműködés a könyvtár egyes osztályai között, katalógusok javítása. De ezek mellett a könyvtár saját állományában fellelhető dokumentumok könyvtárközi kölcsönzéshez hasonló szolgáltatására is van igény, amelyet érdemes kielégíteni.

/RAYCRAFT, Kimberley: Interlibrary Loan Requests Canceled Due to Availability: Problem or Opportunity. = Journal of Interlibrary Loan, Document Delivery & Electronic Reserve, 20. köt. 1. sz. 2010. p. 33-42./

(Burmeister Erzsébet)

Könyvtárközi kölcsönzési politika és OCLC stratégia a Cseh Köztársaság Nemzeti Könyvtárában

Csehországban a *Cseh Nemzeti Könyvtár* a dokumentumszolgáltatás központja. A cikkben szó esik az *OCLC*-vel való együttműködésről, mert az *OCLC* alapvetően fontos szerepet játszik mind a cseh könyvtárközi kölcsönzésben, mind a dokumentumküldő szolgáltatásban.

Dokumentumszolgáltatás országon belül

A cseh könyvtári törvény szerint a könyvtárközi kölcsönzés ingyenes az országon belül, de a másolatküldésért kérhetnek a könyvtárak térítést. A másolatokat nyomtatott formában szolgáltatják,

elektronikus másolatok küldése csak bizonyos feltételek megléte esetén megengedett. A Cseh Nemzeti Könyvtár és a *DILIA* szerzői jogkezelő ügynökség ugyanis nemrégiben szerződést kötött arra vonatkozóan, hogy minden rendelés után szerzői jogdíjat kell felszámítani. A végfelhasználónak szerződést kell aláírnia és a dokumentumszolgáltató rendszerben regisztrálnia kell magát. Folyóiratokból egyedi cikkeket, könyvekből legfeljebb 25 oldalt lehet egyszerre személyes célokra kérni. Külföldre a *DILIA* nem enged elektronikus másolatküldést. A könyvtáraknak a nyomtatott másolatokért is kell szerzői jogdíjat beszédniük és azt az ügynökségnek továbbítaniuk.

A cseh könyvtárak állományait a helyi katalóguson, illetve a közös katalógusokon keresztül lehet kutatni, például az *UIG (Uniform Information Gateway, www.jib.cz)* portálon. A kérések minden lehetséges módon eljuttathatók a könyvtáraknak, de leggyakrabban az e-mailt és az online űrlapokat használják.

Dokumentumszolgáltatás külföldre

A külföldre irányuló dokumentumszolgáltatást hat központ koordinálja: Csehország Nemzeti Könyvtára, *Országos Műszaki Könyvtára, Országos Orvosi Könyvtára, Tudományos Akadémiája*, a morva könyvtár és az olomouci kutatókönyvtár. Mindegyiknek megvan a saját rendszere, árai, határidői, de mindegyik az *IFLA* fizetési rendszerét alkalmazza, bár más fizetési formákat is elfogadnak. A nemzeti könyvtár részt vesz az OCLC IFM rendszerében. A többi cseh könyvtár nem vesz részt közvetlenül a nemzetközi dokumentumszolgáltatásban.

Cseh felhasználók külföldi kérései

Mind a cseh könyvtárak, mind a cseh egyéni felhasználók küldhetik elektronikusan úton kéréseiket külföldi dokumentum könyvtárközi kölcsönzése vagy külföldi cikkmásolatok ügyében a Cseh Nemzeti Könyvtárnak. Lényeges, hogy a megadott metaadatok alapján a dokumentum azonosítható legyen. A teljesítési idő maximum 3 hónapot vehet igénybe, de általában pár nap alatt teljesítik a másolatküldésre vonatkozó kéréseket; a könyvtárközi kölcsönzés eltarthat két hétig. Mivel a Cseh Nemzeti Könyvtár nagyon sok külföldi könyvtárral működik együtt, ezért a kérések több mint 90%-át teljesíteni tudják. Két éve az Alephet használják a kérések kezelésére.

Dokumentumküldés nemzetközi intézményeknek

Minden külföldi könyvtár rendelhet a fentebb felsorolt hat központtól. Akkor is elfogadják a kéréseket, ha azokat a különböző cseh katalógusokban előzőleg nem találták meg. A Cseh Nemzeti Könyvtár akkor is szolgáltat, ha saját gyűjteményeiben nincs meg a dokumentum, vagy megvan, de például állományvédelmi okokból nem adhatja ki; ilyenkor bekéri más könyvtárakból. Ezért gyakran hosszú időt vesz igénybe a kérések teljesítése. Mivel a cseh könyvtárak elektronikus úton nem szolgáltathatnak másolatokat külföldre, ezért a posta, néha a fax a használatos.

OCLC

Az 1990-es évek végétől a Cseh Nemzeti Könyvtár betölti rekordjait az OCLC WorldCat katalógusába. 2000 óta cseh kutató könyvtárakkal együtt konzorciumban használja az OCLC FirstSearch szolgáltatását, ezt követően megvette az ILL modult egyedüli cseh könyvtárként. Azóta a dokumentumszolgáltatási kérések száma megnőtt és a Cseh Nemzeti Könyvtár csatlakozott az OCLC IFM rendszeréhez is, aminek révén az OCLC-n keresztül zajló rendelések költsége csökkent. 2005 óta a Cseh Nemzeti Könyvtár aktív szolgáltató lett és a külföldi könyvtárakból érkező kérések száma majdnem megduplázódott.

Az OCLC-hez való csatlakozás szembetűnően kibővítette és hatékonyabbá tette a cseh dokumentumszolgáltatást. Remélik, hogy más cseh könyvtárak is betölthetik majd rekordjaikat az OCLC katalógusába, részt vehetnek az OCLC szolgáltatásaiban és ezáltal a cseh irodalom egyre több felhasználóhoz eljut majd.

/KAFKOVA, Pavlina – BORNOVA, Hana: Interlending policy and OCLC strategy in the National Library of the Czech Republic. = Interlending & Document Supply, 38. köt. 4. sz. 2010. p. 223–225.

(Burmeister Erzsébet)

Gábor Dénes-díj jelölési felhívás 2011

A NOVOFER Alapítvány Kuratóriuma kéri a gazdasági tevékenységet folytató társaságok, a kutatással, fejlesztéssel, oktatással foglalkozó intézmények, a kamarák, a műszaki és természettudományi egyesületek, a szakmai vagy érdekvédelmi szervezetek illetve szövetségek vezetőit, továbbá a *Gábor Dénes*-díjjal korábban kitüntetett szakembereket, hogy az évente meghirdetett belföldi GÁBOR DÉNES DÍJ-ra jelöljék azokat az általuk szakmailag ismert, kreatív, innovatív, magyar állampolgárság-